

cunoscut; în sfertul rămas, găsim azvîrliți ca într-un ghiveci, actori, acțiței, regizori, scenografi, machieri. Cui folosesc toate acestea? Pentru a prezenta opera literară și așa sînt prea puține cele trei trei coloane sau cele două pagini. (Pe de altă parte, în istoria literaturii s-a scris despre fiecare operă viabilă de zece ori mai mult — ca număr de pagini — decît însăși opera.) Despre actor, despre munca și săptămîinile sau lunile lui febrile de încordare, se scrie pînă la urmă doar că „a jucat bine“, „a interpretat bine“, „s-a mișcat cu abilitate“, sau expeditiv, „au mai fost în rol... sau buni...“.

Pentru cine scriem cronici dramatice? Pentru regizor, pentru actor? Pentru colectivul artistic? Pentru a se îndrepta lipsurile constatate la o premieră sau strecurate în febra repetițiilor? Dacă e așa, atunci de ce numai după îndelungate săptămîni de la premieră apar aceste observații (tardive, căci după o serie de reprezentații este foarte greu să se schimbe concepția sau liniile impriimate rolurilor)?

Dacă ar fi să hotărîsc eu, la deschiderea fiecărei stagiuni, aș „repartiza“ criticilor piesele ce urmează să fie puse în scenă, așa cum se face cu directorii, secretarii literari și regizorii. Le-aș da răgaz suficient să se ocupe de lectura și aprofundarea acestor texte, ca să poată intra în teatru pregătiți. Dar nu numai în seara premierei. Să observe și să urmărească munca regizorilor, artiștilor și chiar a tehnicienilor, cu săptămîni întregi înainte de premieră. În felul acesta, după părerea mea, s-ar evita, pe de o parte, deruta cronicarilor la premieră, precum și notația impresionistă asupra spectacolului, iar pe de altă parte, s-ar evita și întîrzierea de săptămîni în apariția cronicilor.

În ultimii ani, teatrele noastre au făcut mari pași înainte. Dar eu cred că îmbunătățirea și progresul continuu al muncii artistice nu constituie numai o datorie a teatrelor, ci, deopotrivă, și a criticilor. Căci, lipsa unei analize competente și riguroase a expresiei de artă scenică se reflectă categoric și în activitatea teatrelor. Așa cum noi, slujitorii teatrelor, din oricare parte a țării și în orice limbă ne-am exprima, simțim seară de seară nevoia de a ridica tot mai sus jaloanele artei noastre, pentru a ne împlini datoria de onoare de a educa poporul, trebuie și criticul să se gîndească la același lucru. În atingerea acestui țel comun, criticul de teatru trebuie să ne fie colaborator.

Avem nevoie de articole cu un mare simț al răspunderii, de mare exigență și competență, care să nu fie doar „amatoare“ de artă, ci scrieri pasionate. Să nu uite criticii nici o clipă că, prin munca lor, nu-și îndeplinesc doar o biată „jumătate de normă“, ci — în înțelesul deplin al cuvîntului — scriu *istoria artei*.

Kovács György

Criticul să cunoască opera pe care o judecă

Încerc să mulțumesc trei întrebări printr-un singur răspuns: critica joacă un rol activ în dezvoltarea dramaturgiei noastre; ea trebuie să exprime exigențele mereu sporite ale opiniei publice; ea trebuie să lupte împotriva sociologismului vulgar, cosmopolitismului, abstracționismului, formalismului, subiectivismului etc. Ea trebuie să fie și o călăuză în acțiune pentru autorul dramatic, deoarece ea se adresează totodată, și spectatorului, și scriitorului. Criticul este un scriitor și un activist pe tărîm social; menirea lui este să pătrundă adînc în viață, să îmbine lumea din bibliotecă, ideile din cărți, cu lumea reală și înconjurătoare. Apropierea criticului de realitate îi va oferi posibilitatea de a se transforma într-un luptător și apărător pasionat a tot ce este nou, cu o înțelegere profundă a contemporaneității și cu o puternică forță de a combate tot ce-i perimat și plat din viața și literatura dramatică.

„Talentul de critic este rar, drumul lui este lunecos și periculos“, spunea Belinski, dar criticul nostru are la îndemînă ideologia partidului și un aliat prețios, pe spectatorul de fiecare zi, care-l vor ajuta și-l vor apăra de orice pantă lunecoasă și periculoasă.

Principiul leninist al îndrumării literaturii de către partid este pentru critic un ajutor deosebit în munca sa literară.

Recentul articol redacțional publicat în „Scînteia“ sub titlul *Impotriva tonului apologetic în critica literară și artistică* dovedește elocvent grija părintească a partidului pentru buna dezvoltare a creației literare și artistice. Tonul apologetic duce la anularea spiritului critic; la anularea criticii ca știință; la nerespectarea demnității criticului, la falsa informare a maselor de spectatori, care își vor pierde astfel încrederea în judecata de valori a criticii; tonul apologetic duce în egală măsură pe autori, pe regizori și pe autorii dramaticei și face posibilă pătrunderea în dramaturgie a ideologiei retrograde, dușmănoase. Cu ce va fi stimulat un actor în munca sa creatoare, dacă un critic, lipsit de seriozitate profesională, îi va acoperi cu lauri și elogi neargumentate, o realizare artistică discutabilă?

Cea mai merituoasă realizare cere să fie temeinic analizată, atît în latura ei pozitivă, cît și în cea negativă.

Indiferența rece, șicanele mărunte, interesele meschine, spiritul de grup îl împiedică pe autorul dramatic, în egală măsură, ca și elogiarea neprincipială, apologetică, ditirambică, nefondată pe valori reale și argumente judicioase. Critica are menirea, în literatura realist-socialistă, să înrădăcineze, printr-o judecată lucidă, obiectivă, spiritul intransigenței față de compromis, față de lipsuri. Astfel își cîștigă stima și dragostea scriitorilor și artiștilor, respectul și încrederea deplină a cititorilor și spectatorilor.

S-ar putea acum ca unii critici să alunece pe un drum invers, să alunece pe poziții negativiste, să urmărească stăruitor numai părțile negative. Și aceasta s-ar putea întîmpla (mai ales!) în legătură cu lucrările dramatice ale unor scriitori începători, ale căror nume n-au ajuns încă să fie sonore, consacrate. Articolul din „Scînteia“ previne cu claritate: „Ar fi greșit să-și închipuie cineva că spiritul critic este necesar numai în analiza unor lucrări proaste; dimpotrivă, cercetarea științifică exigentă a operelor de valoare e de natură să scoată în evidență tot ce este reușit, să atragă atenția asupra a ceea ce autorul n-a izbutit încă să realizeze și astfel să ajute pe creatorul de artă talentat să meargă mereu înainte“.

Acest deziderat pretinde imperios criticului să aibă curajul de a-și rosti opinia, de a nu apleca urechea la interese personale sau de cerc, de a urmări în munca sa creatoare, cu un patos neostenit, numai și numai adevărul. Tonul apologetic s-a manifestat cu precădere față de actorii noștri cei mai talentați, față de regizorii cei mai valoroși și de scriitorii cei mai încercați în literatura dramatică; fie ca drumul invers, de care am amintit mai sus, să fie stăvilit din capul locului, iar aprecierile sentențioase să nu se rostogolească amețitor asupra debutanților sau asupra celor mai puțin dotați, asupra aceluia care au nevoie a fi *sustinuți* în drumul lor spre desăvîrșirea măiestriei artistice, și cărora nu trebuie, așadar, să li se rezeze aripile abia deschise.

Eu cred — s-ar putea să greșesc — că intransigența, gustul subtil, exigența și îndrăzneala criticului trebuie să crească direct proporțional cu valoarea operei și, mai cu seamă, cu valoarea celui ce semnează opera de artă, cu valoarea artistului care interpretează și a regizorului care realizează spectacolul. Și acest adevăr trebuie respectat cu strictețe, trecîndu-se peste rezistența și presiunile exercitate de către actorul, regizorul sau dramaturgul criticat. Cu cît un actor este mai talentat, un regizor mai aproape de măiestrie și un autor mai aproape de desăvîrșirea artistică și literară, cu atît au mai puțină nevoie de tîmîierea, indulgența și bunăvoința criticului.

Din contra, asemenea „opinii“ critice ar putea să-i împiedice în dezvoltarea viitoare, să le aducă autoliniștirea și automulțumirea, la fel de condamnable și dăunătoare pentru un creator, ca și rutina și superficialitatea.

În contactul direct avut cu cronicile dramatice asupra pieselor mele, nu aș putea spune c-am fost vreodată copleșit de lauri. Și — pe drept cuvînt — pieșele au avut suficiente scăderi.

Desigur, e normal ca opiniile unui critic să difere de opiniile altui critic. Cînd aceste opinii sînt însoțite de argumente judicioase, autorul va putea cu ușurință să-și dea seamă cine are dreptate, și cine nu. Dar, uneori, aceste opinii

diferite, contradictorii, au mers pînă la a se anula total una pe alta. Vă ofer un caz concret și explicit, din experiență proprie. Iată, bunăoară, cum caracterizează tovarășul Vicu Mîndra pe eroul Victor Mareș din piesa mea *Zbor de noapte*: „Procesul sufletesc al lui Mareș nu capătă de aceea coloratură dramatică; el se păstrează la proporțiile dramoletei sentimentale“.

Despre același erou, tovarășul Radu Popescu conchide următoarele: „Florin Stroe, în rolul principal, a izbutit să dea poate cu un exces de gesturi și încruntări ale frunții, toată forța și complexitatea lui Victor Mareș, erou veridic și viabil al literaturii noastre dramatice“. Iată-l deci pe Victor Mareș într-o altă postură. Recunoașteți că saltul în aprecieri e mult prea mare și, astfel, autorul nu are o imagine clară a realizării sau nerealizării sale. Eu cred deopotrivă în competența, inteligența și discernămintul ambilor critici, dar concluziile lor, susținute cu argumente insuficiente, au avut darul să mă pună în derută. Și nu numai pe mine; la fel au pus în derută pe regizor, pe actor și mai ales pe spectatori.

Uneori, criticii se apropie cu superficialitate de opera unui dramaturg. Fără să cunoască în profunzime lucrarea literară, după o simplă vizionare, se grăbesc să scrie materialul redacțional. Astfel, despre piesa *Oprîți-l pe Dick Warings!* am citit cu uimire și zîmbet rîndurile semnate de tovarășul Mihai Vasiliu într-un scurt „carnet teatral“: „Autorii au diluat conflictul central al piesei, introducînd o serie de personaje și episoade secundare, nelegate organic de firul conducător al acțiunii, în speranța împlinirii cu succes a necesității de a prezenta cît mai multe personaje pozitive. Fără să fie la rîndul lor adîncite, acestea apar de prisos, cu destule confuzii și inutile îngreunări aduse sarcinii dramatice a textului. Este cazul personajelor Steve și Smith, ca și al întregului act trei. Este de asemenea, cazul personajelor Alice Duncan (interpretată cu vervă de Migry Avram Nicolau), Gipsy (Natașa Nicolescu) și Procurorul (interpretat în mod inteligent și cu o vădită atitudine critică față de rol de către Nicolae Gărdescu care domină net întregul ansamblu)“.

Ce l-a îndemnat pe tovarășul Mihai Vasiliu să deducă (și mai ales să scrie) că procurorul venal și slugarnic, cinic și criminal, este un personaj pozitiv?

Dacă într-adevăr Gipsy este un personaj pozitiv (cu toată ușurința ei), Alice Duncan e ca și totul un personaj negativ, nemaifiind necesară nici o argumentare.

Tovarășul Mihai Vasiliu îmi amintește însă iarăși de tovarășul Vicu Mîndra, care în cronica piesei *Zbor de noapte* a scris categoric: „Autorul i-a atribuit locțiitorului politic Stancu și un amor nefericit, de care — de altminteri — eroul nu face prea mult caz“.

Am cercetat împreună cu regizorul și actorii să descoperim „amorul nefericit“ al lui Stancu... Dar am descoperit că tovarășul Vicu Mîndra cunoștea acest amor nefericit dintr-o versiune mai veche a piesei, apărută în „Viața romînească“, versiune care a suferit modificări cînd am redactat textul definitiv al spectacolului și în care această deficiență a fost înlăturată.

Îmi amintesc de un alt critic, care susținea cu tărie că piesa *Furtuni de primăvară* este lipsită de conflict dramatic, avea rezerve asupra personajelor și tematicii, acuza limba piesei, nimicea cu autoritate structura ei, dar conchidea că piesa este totuși o... realizare valoroasă a dramaturgiei anului în curs.

Criticul trebuie să fie un prieten inteligent, talentat și nepărtinitor, al actorului, regizorului și dramaturgului; un bun și obiectiv sfătuitor al spectatorului, un ghid pasionat al marilor mase de spectatori și cititori. El trebuie să fie pătruns de importanța răspunderii care-i revine în împlinirea sarcinilor impuse de dezvoltarea pe care au luat-o arta și literatura în zilele noastre. Să ajute ast el, printr-o contribuție eficientă, la ridicarea măiestriei și prestigiului artei și literaturii realist-socialiste. În acest scop, mi se pare că el trebuie însă, înainte de toate, să se apropie de creația artistului și a scriitorului, cunoscînd-o efectiv, nu superficial, și nu din izvoare părăsîte. Pe această linie înțeleg, de altfel, și îndemnul articolului din „Știința“, adresat criticilor, de a trece „cu toată răspunderea la o muncă temeinică de studiere și aprofundare a noilor creații, ridicînd ceea ce este izbutit la nivelul unei experiențe pozitive a mișcării noastre literar-artistice, iar din slăbiciuni trăgînd de asemenea concluzii și învățăminte de ordin general“.

Nicolae Tăutu